

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

**היחשפות ילדים ובני נוער לתכנים
פורנוגרפיים באינטרנט
וסוגיית סינון אתרים פוגעניים**

הכנסת, מרכז המחקר והמידע

קריית בן-גוריון, ירושלים 91950

טל': 02 - 6408240/1

פקס: 02 - 6496103

www.knesset.gov.il/mmm

כתיבה: מריה רבינוביץ'

אישור: יובל וורגן, ראש צוות

עריכה לשונית: מערכת דברי הכנסת

ח' באדר תשע"ז

6 במרס 2017

תוכן עניינים

2	מבוא ותמצית
4	1. רקע
5	2. היחספות קטינים לתכנים פורנוגרפיים באינטרנט
5	2.1 שיעורי השימוש באינטרנט בקרב ילדים ובני נוער
7	2.2 היחספות של ילדים ובני נוער לתכנים פורנוגרפיים ומודעות ההורים לכך
7	2.2.1 שיעורי היחספות לתכנים פורנוגרפיים באינטרנט
10	2.2.2 מאפיינים של הילדים ובני הנוער שנחשפו לתכנים פורנוגרפיים
11	2.2.3 מודעות ומעורבות ההורים
12	3. ההשלכות האפשריות של החשיפה לתכנים פורנוגרפיים על ילדים ובני נוער
14	4. סינון אתרים פוגעניים באינטרנט
15	4.1 הסדרת תחום סינון אתרים ויעילותה
18	4.2 אפשרויות סינון אתרים
19	4.3 נתונים על המשתמשים באמצעים לסינון אתרים ותכנים פוגעניים

מבוא ותמצית

מסמך זה נכתב לבקשת חברת הכנסת שולי מועלם-רפאלי ובחלקו הראשון הוא עוסק בהיחשפות ילדים ובני נוער לתכנים פורנוגרפיים באינטרנט. בחלק זה מובא רקע קצר על תכנים פורנוגרפיים והאינטרנט, ולאחר מכן מוצגים בו נתונים על ילדים ובני נוער בישראל הגולשים באינטרנט ונחשפים לתכנים פורנוגרפיים, לצד נתונים בדבר מודעות ההורים להיחשפות ילדיהם לתכנים אלה ולצד מידע על ההשלכות השליליות האפשריות של ההיחשפות הזאת.

יצוין כי היחשפות לתכנים בלתי הולמים אלה אינה הסכנה היחידה הטמונה בגלישה ברשת, ולצידה יש סכנות נוספות, בהן הצקות ובריונות ברשת, שיימינג, הטרדה מינית, שימוש לרעה בפרטים אישיים גנובים והתחזות, היכרות עם זרים ברשת ועוד.

בעקבות התגברות המודעות להשלכות השליליות האפשריות של הסכנות ברשת, התפתח תחום שלם של אמצעי הגנה מפני החשיפה האמורה, באמצעות רגולציה ציבורית, באמצעות טכנולוגיות ובאמצעות הסברה וחינוך בתחום.

בחלק השני של המסמך מובא מידע על אחד הפתרונות הטכנולוגיים הקיימים כיום לגלישה בטוחה ברשת – סינון אתרים ותכנים פוגעניים. בחלק זה יוסבר על יישום הוראות חוק התקשורת בדבר סינון אתרים ותכנים פוגעניים, ויוצגו בו נתונים ומידע שהתקבלו ממשרד התקשורת ומכמה ספקיות אינטרנט בארץ על השימוש בשירותי סינון אתרים.

יצוין כי המסמך אינו עוסק בנושא פורנוגרפיה של ילדים. נוסף על כך, המסמך אינו עוסק בבחינת נושא החינוך וההסברה בתחום גלישה בטוחה באינטרנט.

מן המסמך עולים בין היתר ממצאים אלה:

- שיעור גבוה של ילדים ובני נוער בארץ ובעולם משתמשים באינטרנט באמצעות מחשב או טלפון נייד. על פי נתוני הלמ"ס, לכ-87% ממשקי הבית עם ילדים יש מחשב וכ-77% מהם מנויים על שירות גלישה באינטרנט. על פי נתוני מחקר שיזם משרד החינוך, תלמידי כיתות ד'-י"א מדווחים על שימוש באינטרנט בהיקף של 2.8 שעות ביום.
- בקרב ילדים בני 8-15, ליותר מ-80% יש טלפון חכם (סמרטפון). בקרב ילדים גדולים יותר, שיעור בעלי הטלפון החכם גדול יותר. לרוב הילדים יש טלפון חכם מגיל 9, אולם יש ילדים שמשתמשים במכשיר זה כבר מגיל 6. ילדים ובני נוער משתמשים בטלפון חכם במשך כמה שעות ביום; ככל שהגיל בוגר יותר משך השימוש בטלפון עולה.
- תכנים רבים בעולם המידע הווירטואלי אינם מתאימים לילדים ולבני נוער כלל, ובהם תכנים פורנוגרפיים, ואולם הגישה לפורנוגרפיה באמצעות האינטרנט נעשתה כיום קלה יותר מאי-פעם.
- במחקרים ובסקרים אותם סקרנו נמצאו נתונים שונים על שיעורי היחשפות של ילדים ובני נוער לתכנים פורנוגרפיים, אשר לא מאפשרים לנו להצביע על המגמות הברורות בהקשר זה: שיעורי ההיחשפות (מכוונת או מקרית) שנמצאו במחקרים נעים בין 9% - שיעור היחשפות מכוונת, לכ-60%-50% - שמתוכם כמחצית מהנחשפים מדווחים על היחשפות לא מכוונת. במחקר נוסף נמצא כי בקרב נערים (בנים בלבד) שיעור ההיחשפות לפורנוגרפיה באופן מכוון מגיע לכדי יותר מ-90%.
- במחקרים ובסקרים שנסקרו עלו כמה ממצאים דומים על מאפייניהם של ילדים ובני נוער הנחשפים לתכנים פורנוגרפיים ברשת: בנים נחשפים לתכנים פורנוגרפיים יותר מבנות; ילדים

בגיל צעיר יותר (עד גיל 12-13) בכלל ובנות בפרט מדווחים על היחשפות לתכנים פורנוגרפיים באופן מקרי יותר מאשר בני נוער בגירים יותר בכלל ובנים בפרט.

■ בחלק מהמחקרים שנסקרו עלה שיש פער ניכר בין הדיווח של הילדים על פעילותם ברשת בכלל ועל ההיחשפות שלהם לתכנים בעלי אופי מיני בפרט ובין הערכת ההורים בדבר היקף הפעילות וההיחשפות של הילדים לתכנים אלו. במחקרים אלה **נמצא כי שיעור ההורים שהעריכו שילדיהם נחשפים לתכנים פורנוגרפיים ברשת נמוך הרבה יותר משיעור הילדים שדיווחו שנחשפו לתכנים אלה.**

■ היחשפות תכופה וארוכת טווח לתכנים פורנוגרפיים עלולה לגרום לתחושות בלבול ובושה בקרב ילדים צעירים ולפתח השקפה מעוותת על יחסי מין, כדבר שאינו קשור לאהבה ולחיבה שביחסים האינטימיים ולמעורבות רגשית ביחסים מיניים, לגרום לתפיסות לא שוויוניות בין המינים, ולהעלות את הסיכוי של צעירים להתחיל לקיים יחסי מין לא אחראיים ובגיל צעיר מדי.

■ בין אמצעי ההגנה מפני החשיפה לתכנים מזיקים ופוגעניים ברשת בכלל ולתכנים פורנוגרפיים בפרט: רגולציה ציבורית, טכנולוגיות והסברה וחינוך בתחום. במסמך זה התבקשו להתמקד בסוגיית סינון האתרים.

■ בסעיף 4ט לחוק התקשורת (בזק ושירותים), התשמ"ב-1982 נקבע כי **ספק גישה לאינטרנט יציע למנויו – ויספק למנוי שביקש זאת – שירות יעיל לסינון של אתרים פוגעניים ותכנים פוגעניים באינטרנט ללא תשלום.** על פי החוק, שר התקשורת יקבע בתקנות או ברשימת ספק גישה לאינטרנט, הוראות לעניין יישום חוק זה. בנושא זה לא הותקנו תקנות אלא הוכנס תיקון ברשימות ספקי האינטרנט. נראה כי הוראות הרישיון אינן מרחיבות את הוראות החוק בעניין זה.

■ לדברי משרד התקשורת, הוראות החוק והרישיון בנושא האמור נאכפות על ידי אגף פיקוח ואכיפה של המשרד. פעולות הפיקוח של האגף נערכות בקרב חברות בעלות רישיון לאספקת שירותי גישה לאינטרנט. מהמשרד נמסר מידע על ארבעה מקרים שבהם הוטלו עיצומים כספיים על חברות בגין הפרת הוראות החוק בנושא סינון אתרים ותכנים פוגעניים באינטרנט בשנים 2013–2014. כיום מתקיימים תהליכי פיקוח נוספים מול חמשת המפעילים הסלולריים הגדולים.

■ מעבר לאפשרויות הסינון שניתנות כיום למנויים בחינם (על פי הוראות החוק, כאמור), יש אפשרויות סינון נוספות, רחבות יותר, שהחברות מספקות בתשלום. שירות בתשלום מאפשר רמת ההגנה רחבה יותר ורב-שכבתית, ויש בו כמה תכונות נוסף על שירותי סינון שניתנים בחינם.

■ עקב מגבלות שונות של הנתונים (שיפורטו בגוף המסמך) אין באפשרותנו להציג תמונה מלאה ומפורטת של השימוש של ילדים ובני נוער, ושל משפחות בכלל, באינטרנט "מסונן" או "מוגן". מהנתונים שהתקבלו מהחברות שסקרנו (הוט-נט, סלקום, 013 נטוויז'ן, פלאפון ופרטנר) עולה ששיעור המנויים שמתמשים בשירותי סינון אתרים ותכנים פוגעניים באינטרנט (סינון בסיסי הניתן כיום למנויים חינם על פי הוראות חוק התקשורת, או סינון בתשלום) הוא נמוך מאוד. שיעור המשתמשים הוא בין 0.1% ל-1.5% מכלל המנויים של החברות שמסרו לנו מידע.

■ יש כיום בשוק פתרונות רבים, מגוונים וזמינים לסינון אתרים ותכנים פוגעניים שהמשתמשים באינטרנט יכולים להתקן בעצמם, ישירות ברשת או באמצעות אפליקציה, חינם או בתשלום ובהתאם לצורכיהם האישיים. לגופים המעורבים בתחום אין מידע על תופעה זו. לפיכך, יש לתת

את הדעת על כך ששיעור המשתמשים בפתרונות סינון מסוגים שונים, שאינם ניתנים בהכרח באמצעות ספקיות הגישה לאינטרנט, עשוי להיות גבוה מזה שהוצג לעיל.

1. רקע

לפורנוגרפיה צורות ופנים שונות וכן הגדרות רבות. קשה להגדירה באופן חד-משמעי וגורף,¹ משום שהגדרת גבולות הפורנוגרפיה שנויה במחלוקת. במסמך זה נשתמש בהגדרה כללית, שעל פיה **פורנוגרפיה** היא "תיעוד פעילות מיניות בוטה שנועד מראש לגרום לעוררות מינית. הפורנוגרפיה מציגה אקטים מיניים בשכיחות רבה, תוך הדגשת ההיבטים הפיזיים והטכניים של האקט המיני ללא קשר להיבטים רגשיים ואנושיים".² ממחקר אמריקני שבדק תכנים בסרטים פורנוגרפיים עלה כי ב-88% מהסצנות בסרטים אלה יש אקט של אלימות ובכ-50% מהסצנות יש אקט של דיבור אליים.³

בעשור האחרון הדומיננטיות של האינטרנט הולכת וגוברת ובאה לידי ביטוי בעלייה מתמשכת בשיעור הגולשים, בגידול במשך הגלישה ובגידול במשאבים הפרטיים והציבוריים המופנים להעלאה ולקידום של תכנים בה.⁴ התכנים באינטרנט כוללים את כל הצורות להעברת מסרים ומידע שיש כיום בעולם המדיה: טקסטים, תמונות וקטעי וידאו, סרטים, שידורים של ערוצי טלוויזיה ועוד. בד בבד עם האפשרויות החיוביות הרבות הטמונות באינטרנט – למידה, חשיפה למידע ולתחומי עניין רבים ומגוונים, תקשורת בין-אישית זמינה ועוד – יש ברשת סכנות פוטנציאליות לגולשים.

ילדים ובני נוער בארץ ובעולם משתמשים בהיקף נרחב באינטרנט, באמצעות מחשב או טלפון נייד. תכנים רבים בעולם המידע הווירטואלי אינם מתאימים לילדים ולבני נוער כלל, ובהם תכנים פורנוגרפיים. הגישה לפורנוגרפיה באמצעות האינטרנט נעשתה קלה יותר מאי-פעם.⁵

הגישה של "פרספקטיבת ההזדמנות" (opportunity perspective), שעל פיה אנשים הם צרכנים פסיביים של התקשורת, מניחה כי אם פורנוגרפיה זמינה, הסיכוי להיחשף אליה גבוה מאוד.⁶ בספרות בתחום מצוין כי נגישותם של תכנים פורנוגרפיים ברשת לילדים ובני נוער רבה הן בחיפוש מכוון של חומרים בעלי תוכן מיני והן בחיפוש מקרי של תכנים אחרים, תמימים. יתר על כן, מחקרים כגון אלו הנסקרים בהמשך המסמך מראים כי ההיחשפות לחומרים פורנוגרפיים והשימוש בהם אינם אחידים וגורפים, ויש הבדלים בין קבוצות שונות בהקשר זה (מין, גיל, רמה סוציו-אקונומית ועוד).⁷

¹ Sonia Livingstone, Leslie Haddon, Anke Görzig & Kjartan Ólafsson, [Risks and safety on the internet: the perspective of European children: full findings and policy implications from the EU Kids Online survey of 9-16 year olds and their parents in 25 countries](#), Report, 2012.

² מכון חרוב – הכשרה ומחקר בתחום של ילדים נפגעי התעללות והזנחה, מתבגרים ופורנוגרפיה: לקט נתונים לקראת יום עיון בנושא התבגרות בעידן פורנוגרפי – צריכת פורנוגרפיה והקשר להתנהגויות סיכון, נובמבר 2013.

³ שם וראו גם:

A.J. Bridges at al., [Aggression and Sexual Behavior in Best-Selling Pornography Videos: A Content Analysis Update. Violence against Women 16\(10\) 1065-1085, 2010.](#)

⁴ רועי גולדשמידט, [מידע ונתונים בנושא פדופיליה באינטרנט וטכנולוגיות למאבק בה](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, ביולי 2012.

⁵ אביגיל מור, "על הקשר בין פורנוגרפיה, נורמות הגבריות ואלימות מינית", [הד החינוך](#) פו (2012), עמ' 32–36.

⁶ Gustavo S. Mesch: Social bonds and Internet pornographic exposure among adolescents, *Journal of Adolescence* 32 (2009) 601-618.

⁷ Gustavo S. Mesch: Social bonds and Internet pornographic exposure among adolescents, *Journal of Adolescence* 32 (2009) 601-618;

הדאגה הציבורית שילדים ומתבגרים עלולים להיפגע מהחשיפה לתכנים פורנוגרפיים מקבלת תמיכה במחקרים בתחום. אפשר לראות כי ילדים שנחשפים לתכנים פורנוגרפיים מדווחים על תחושות של אי-נוחות, כעס ובלבול.⁸ יש חוקרים שטוענים כי היחשפות תכופה וארוכת טווח לתכנים פורנוגרפיים עלולה להוביל לפיתוח השקפה מעוותת על מין שאינה קשורה לאהבה ולחיבה שביחסים האינטימיים ובכלל לחוסר מעורבות רגשית ביחסים מיניים,⁹ לתפיסות של אי-שוויון בין המינים, ולהעלאת הסיכוי של צעירים להתחיל יחסים מיניים ראשוניים, לא אחראיים, בגיל צעיר יותר¹⁰ (הרחבה ראו בפרק 3).

2. היחשפות קטינים לתכנים פורנוגרפיים באינטרנט

כאמור, הנגישות של פורנוגרפיה רבה כיום יותר מאי-פעם, בעיקר בשל האינטרנט. עם הזמן חלו שינויים בהרגלי הפנאי של ילדים, גדל שיעור השימוש של ילדים ובני נוער במחשבים ובטלפונים ניידים, ואלה תופסים את מקומה של הטלוויזיה כמדיה עיקרית.¹¹ בצד זה, נשמעות הטענות כי אין מספיק מידע על תוכני התוכניות שבהן הם צופים ועל מעורבות ההורים בצפייה.¹²

בחלק הראשון של פרק זה מוצגים נתונים על שיעורי השימוש של ילדים באינטרנט באמצעות מחשב וטלפון נייד. לאחר מכן מובאים ממצאים מכמה מחקרים שנערכו בשנים האחרונות בעיקר בישראל, שהתמקדו בהיחשפות ילדים ובני נוער לפורנוגרפיה, תוך התייחסות למודעות ההורים לכך. יצוין כי בהשוואה לתופעות רווחות אחרות הקשורות בגלישה באינטרנט, הספרות בנושא היחשפות ילדים ובני נוער לתכנים פורנוגרפיים באינטרנט דלה ולא עדכנית ברובה.

2.1. שיעורי השימוש באינטרנט בקרב ילדים ובני נוער

על פי הנתונים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (להלן גם: למ"ס), בשנת 2015 היו בישראל יותר ממיליון (כ-1,087,000) משקי בית עם ילדים עד גיל 17 (כ-2,628,000 ילדים ובני נוער).¹³ בטבלה שלהלן מוצגים כמה מנתוני הלמ"ס בדבר שיעורי הבעלות על מוצרי תקשורת נבחרים במשקי בית עם ילדים וללא ילדים:

טבלה 1: שיעורי הבעלות על מוצרי תקשורת נבחרים במשקי בית עם ילדים וללא ילדים ¹⁴			
מוצרים	סה"כ	ללא ילדים	עם ילדים

דפנה למיש, רבקה ריב"ק ורותם אלוני, "ילדים ישראלים גולשים באינטרנט: מפאניקה מוסרית להורות אחראית", **מגמות** מו, 2-1 (2009), עמ' 137-163.

⁸ Sonia Livingstone, Leslie Haddon, Anke Görzig & Kjartan Ólafsson, [Risks and safety on the internet: the perspective of European children: full findings and policy implications from the EU Kids Online survey of 9-16 year olds and their parents in 25 countries](#), Report, 2012.

⁹ Gustavo S. Mesch, Social bonds and Internet pornographic exposure among adolescents, *Journal of Adolescence* 32 (2009) 601-618;

דפנה למיש, רבקה ריב"ק ורותם אלוני, "ילדים ישראלים גולשים באינטרנט: מפאניקה מוסרית להורות אחראית", **מגמות** מו, 2-1 (2009), עמ' 137-163; אביגיל מור, "על הקשר בין פורנוגרפיה, נורמות הגבריות ואלימות מינית", **הד החינוך** פו (2012), עמ' 32-36.

¹⁰ Gustavo S. Mesch: Social bonds and Internet pornographic exposure among adolescents, *Journal of Adolescence* 32 (2009) 601-618.

¹¹ המועצה הלאומית לשלום הילד, המרכז למחקר ופיתוח, **ילדים בישראל, שנתון 2016**, ינואר 2017, עמ' 199.

¹² שם.

¹³ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, **לקט נתונים לרגל יום הילד הבין-לאומי 2016**, הודעה לתקשורת, 15 בנובמבר 2016.

¹⁴ שם.

שלושה ילדים ויותר	שני ילדים	סה"כ			
84.8	88.2	86.9	75.0	80.3	מחשב ביתי
40.3	43.7	42.4	28.6	34.8	שני מחשבים או יותר
67.7	81.9	76.5	72.5	74.3	אינטרנט
52.2	54.7	53.7	30.6	40.9	טאבלט
98.9	99.7	99.4	94.8	96.9	טלפון נייד
94.4	94.4	94.4	59.2	74.9	שני טלפונים ניידים או יותר

מהנתונים עולה :

- ל-86.9% ממשקי הבית עם ילדים יש מחשב ו-76.5% מהם מנויים לאינטרנט – שיעור גבוה יותר ממשקי בית ללא ילדים (75% ו-72.5%, בהתאמה).
- ל-94.4% ממשקי הבית עם ילדים יש יותר משני טלפונים ניידים.
- ביותר ממחצית משקי הבית עם ילדים (53.7%) יש טאבלט (מכשיר לוח). שיעור זה גבוה בהשוואה לשיעור משקי הבית ללא ילדים, שבהם הבעלות על טאבלט מגיעה ל-40.9%.

בשנת 2014 נערך על פי הזמנת משרד החינוך מחקר בנושא אלימות ופגיעה באינטרנט. במחקר השתתפו 1,094 תלמידים מכיתות ד' עד כיתות י"א מ-18 ספר ברחבי הארץ.¹⁵ מתוצאות המחקר עלה :

- 99% מהתלמידים השיבו כי הם משתמשים במחשב;
- 83% מהמשיבים דיווחו שהשתמשו באינטרנט לפחות פעם אחת ביום;
- דיווחי משתתפי המחקר מראים שימוש ממוצע באינטרנט בהיקף של 2.8 שעות ביום.

מהמחקר עלה כי השימוש האינטנסיבי ביותר באינטרנט נעשה בבית, בחדרו של התלמיד; המקום השני בשכיחותו שבו משתמשים התלמידים באינטרנט הוא חדר אחר בבית, שאינו חדרו הפרטי של התלמיד. בשאר המקומות – בבית הספר או אצל חבר – השימוש באינטרנט שכיח פחות.

נמצא כי התלמידים משתמשים באינטרנט למגוון רב של מטרות: גלישה באתרים, צ'טים, הכנת עבודות וכיוצא באלה. נמצאו שיעורי שימוש דומים בקרב התלמידים למטרות אלו. בבחינת היקף השימוש באינטרנט בפילוח לפי מין לא נמצאו הבדלים משמעותיים, פרט לנטייה קלה של בנות להשתמש באינטרנט בצורה אינטנסיבית יותר מבנים. בבחינת היקף השימוש לפי שלב חינוך, נמצא כי תלמידי תיכון נוטים להשתמש באינטרנט מעט יותר מתלמידים צעירים יותר, בכל המדדים שנבחנו.¹⁶

בעניין **הרגלי השימוש של ילדים בטלפון נייד** – על פי סקר שנערך בשנת 2015, ובו השתתפו 481 ילדים בני 8–15 באמצעות פנל אינטרנטי, ל-83% מהילדים בגילים אלה יש טלפון חכם (סמרטפון). בקרב ילדים גדולים יותר, שיעור בעלי הטלפון החכם גדול יותר. לרוב הילדים יש טלפון חכם מגיל 9, אולם יש ילדים שמשתמשים במכשיר זה כבר מגיל 6.

¹⁵ ט' היימן, ד' אלונק שמש וס' עדן, "אלימות ופגיעות ברשת האינטרנט: מאפיינים, דפוסים, גורמי סיכון וגורמים מגנים בקרב ילדים ובני נוער", דוח מחקר למשרד החינוך, ינואר 2014. במחקר השתתפו 1,094 תלמידים (52% בנים ו-48% בנות), 51.5% מהילדים שהשתתפו במחקר היו תלמידי בית הספר היסודי, 33% היו תלמידי חטיבת הביניים ו-16% למדו בחטיבה העליונה; 47% מהתלמידים למדו בבתי הספר המאופיינים על ידי מודד חברתי-כלכלי גבוה, 34% – בינוני ו-19% הנותרים – נמוך. גיל הממוצע של המשתתפים היה גיל 13.

¹⁶ שם.

כרבע מהילדים דיווחו על שימוש בטלפון סלולרי בהיקף שעולה על חמש שעות ביום. נמצא כי בנות משתמשות בטלפון יותר מבנים: 35% מהבנות משתמשות בטלפון ארבע שעות ויותר, ואילו בקרב הבנים 29% משתמשות בטלפון ארבע שעות ויותר. **ככל שהגיל בוגר יותר משך השימוש בטלפון עולה.**¹⁷ מהסקר עלה עוד כי האפליקציות הרווחות המותקנות אצל ילדים הן WhatsApp ומשחקים (49% ו-41% בהתאמה). ילדים בני 12–13 דיווחו על יותר אפליקציות המותקנות במכשירים שלהם מילדים קטנים יותר.

מנתוני הדוח השנתי של חברת בזק על מצב האינטרנט בישראל משנת 2015 עולה כי הגיל הממוצע לקבלת טלפון נייד ראשון עמד על 9.6 שנים. הדוח מצביע על ירידה בגיל ממוצע זה יחסית לשנת 2014, שהגיל הממוצע בה לקבלת טלפון נייד היה 11 שנים.

בדומה לנתוני הסקר שהוצגו לעיל, גם מהדוח של בזק עולה כי **משך השימוש בטלפון נייד עולה עם הגיל.** עם זאת, היקף שעות הגלישה באינטרנט באמצעות טלפון נייד על פי דוח זה, נמוך מנתוני הסקר הנוכח לעיל. ייתכן שהפער בנתונים קשור לכך שבדוח בזק מדובר, ככל הנראה, בדיווח של הורי הילדים (כיוון שאוכלוסיית הסקר כוללת בני 13 ומעלה בלבד). על פי נתוני הדוח:

- ילדים בני 6-9 גולשים באמצעות טלפון נייד 1.6 שעות ביום בממוצע;
- ילדים בני 10-13 – 1.7 שעות ביום;
- ילדים בני 14-17 – 2.2 שעות ביום.

42% מההורים דיווחו במהלך הסקר שאינם מגבילים את ילדיהם בזמן השימוש בטלפון הנייד. מדובר על עלייה של 50% לעומת שיעור ההורים שדיווחו על כך בשנת 2014.¹⁸

על פי נתוני הדוח השנתי של חברת בזק משנת 2016, 75% מבני הנוער צורכים תוכן וידיאו באמצעות טלפון חכם; 82% דיווחו על צריכת תוכן וידיאו במחשב, לעומת 29% מבני הנוער שדיווחו על צריכת תכנים אלה בטלוויזיה.¹⁹

2.2. היחשפות של ילדים ובני נוער לתכנים פורנוגרפיים ומוזעות ההורים לכך

להלן יוצגו נתונים על היחשפות ילדים לתכנים פורנוגרפיים, תוך התמקדות בנתונים שנאספו בישראל. כאמור, ספרות המחקר בנושא יחסית דלה ולא עדכנית, לכן יוצגו להלן גם נתונים שנאספו לפני כעשור וגם נתונים שנאספו במסגרת סקר שנערך ב-25 מדינות אירופיות.

לפני הצגת הנתונים נזכיר כי זמינותם של תכנים בעלי אופי מיני פורנוגרפי ברשת גבוהה, וילדים ובני נוער עלולים להיחשף אליהם הן בחיפוש מכוון והן במקרה, בחיפוש של תכנים אחרים, תמימים. עוד יצוין כי ההיחשפות לתכנים פורנוגרפיים אינה אחידה וגורפת בקרב ילדים ובני נוער, והיא משתנה בין קבוצות גיל ומין.

2.2.1. שיעורי היחשפות לתכנים פורנוגרפיים באינטרנט

¹⁷ מכון שריד, [שירותי מחקר והדרכה: תוצאות סקר שימוש בטלפון חכם בקרב ילדים](#), ינואר 2015.

¹⁸ חברת בזק, [החיים בעידן הדיגיטלי, דוח בזק למצב האינטרנט בישראל בשנת 2015](#), פרק: סמארטפונים ואפליקציות. סקר שנערך בקרב 1,066 גולשים בני 13 ויותר; הדיווח על הרגלי צריכה של הילדים בגילים נמוכים יותר על פי דיווח ההורים.

¹⁹ חברת בזק, [החיים בעידן הדיגיטלי, הדוח השנתי של בזק למצב האינטרנט בישראל לשנת 2016](#).

במחקרים ובסקרים אותם סקרנו נמצאו נתונים שונים על שיעורי היחשפות של ילדים ובני נוער לתכנים פורנוגרפיים, אשר לא מאפשרים לנו להצביע על המגמות הברורות בהקשר זה: שיעורי היחשפות (מכוונת או מקרית) שנמצאו במחקרים נעים בין 9% - שיעור היחשפות מכוונת, לכך-60%-50% - שמתוכם כמחצית מהנחשפים מדווחים על היחשפות לא מכוונת. במחקר נוסף נמצא כי בקרב נערים (בנים בלבד) שיעור ההיחשפות לפורנוגרפיה באופן מכוון מגיע לכדי יותר מ-90%.

ייתכן שהפערים הגבוהים בין ממצאי המחקרים השונים שסקרנו נובעים משיטות מחקריות שונות, מתוכן השאלות שהוצגו למשתתפים וממאפייני המדגמים והמשתתפים.

להלן ממצאים נבחרים העולים מהמחקרים שנסקרו:

- על פי הנתונים שאסף איגוד האינטרנט הישראלי בשנת 2015, 9% מבני הנוער בני 12–17 שהשתתפו בסקר דיווחו כי אחת ממטרות השימוש שלהם באינטרנט היא צפייה באתרים פורנוגרפיים.²⁰ אפשר לראות שיעור נמוך של בני נוער המצהירים שאחת ממטרות השימוש באינטרנט היא צפייה בפורנוגרפיה (יחסית לשאר מטרות השימוש באינטרנט שעליהן דיווחו בני נוער באותו המחקר, כגון שיח עם חברים (31%), הקשבה למוזיקה (38%), משחקי מחשב (28%)), אם כי אפשר לצאת מנקודת הנחה שמדובר בשאלה מביכה²¹ וייתכן שיש תת-דיווח מצד בני הנוער בנושא זה.
- למרות תוצאות הסקר שהוצגו לעיל, מחקר שנערך בארץ בשנת 2012, בקרב 200 בני נוער (בנים בלבד) בני 14-18 מרקע סוציו-אקונומי מבוסס (להגדרת החוקרת) תיעד צריכה גבוהה ביותר של חומרים פורנוגרפיים בקרב הנערים:²² 92% מהנערים דיווחו על גלישה באתרים בעלי תכנים פורנוגרפיים בתדירות כלשהי (52% מהנערים דיווחו על גלישה של כמה פעמים בשבוע; 40% מהם דיווחו על גלישה של כמה פעמים בחודש) ואילו 8% בלבד דיווחו שלא גלשו כלל באתרים כאלה. זאת ועוד, במחקר עלה כי החשיפה לפורנוגרפיה איננה מסתכמת בצפייה מקוונת: כ-42% מהנערים ציינו כי הם צפו בסרטים פורנוגרפיים (מחוץ לרשת) כמה פעמים בשבוע, 38% – כי צפו כמה פעמים בחודש ורק כ-20% השיבו כי לא צפו כלל בסרטים מסוג זה.²³
- מחקר נוסף שנערך בארץ בשנת 2012, בקרב 1,048 תלמידי כיתות ז'–י"א, הראה כי כ-48% מבני הנוער שהשתתפו במחקר נחשפו לפורנוגרפיה. כ-55% מהנחשפים טענו שנחשפו לפורנוגרפיה בטעות (276 איש). הרוב המכריע של בני הנוער שנחשפו לפורנוגרפיה, כ-94% מהם (471 בנים ובנות) נחשפו לפורנוגרפיה באינטרנט.²⁴

²⁰ המועצה הלאומית לשלום הילד, המרכז למחקר ופיתוח, ילדים בישראל, שנתון 2016, תרשים ג'6: מטרות השימוש של בני-נוער (12–17) בתקשורת דיגיטלית, עמ' 209, ינואר 2017. הסקר נערך בעבור בתי הספר למדעי ההתנהגות ובית הספר לתקשורת שבמכללה למינהל ומכון אדלר. על השאלון השיבו 301 בני נוער בגיל 12-17 ו-304 הורים של בני נוער בגיל זה. הסקר נערך בקיץ 2015.

²¹ בני הנוער נשאלו: "אילו מהפעילויות הבאות את/ה עושה באינטרנט/בסלולר?".

²² אביגיל מור, "על הקשר בין פורנוגרפיה, נורמות הגבריות ואלימות מינית", *הד החינוך* פ"ו (2012), עמ' 32–36.

²³ שם.

²⁴ מור דשן, שיפוט מוסרי של בני-נוער בסביבה הווירטואלית, חיבור לשם קבלת התואר דוקטור לפילוסופיה, המחלקה ללימודי מידע, אוניברסיטת בר אילן, תשע"ב. במחקר השתתפו 1,048 תלמידי כיתות ז' עד י"א, בבתי ספר תיכוניים ממלכתיים וממ"ד, בצפון הארץ, במרכז ובדרומה. שאלון המחקר עסק בהתנהגויות לא מוסריות בסביבת האינטרנט, כמו הצקה, הורדת עבודות מוכנות, הורדת סרטים, מסירת פרטים אישיים שקריים, חשיפה לפורנוגרפיה ועוד.

את שיעור החשיפה הגבוה לאתרים פורנוגרפיים מסבירה עורכת המחקר בשיעור הנמוך של הבתים שמוקנות בהם תוכנת סינון: פחות מרבע מכלל המשיבים על השאלון העידו שמתקנת בביתם תוכנה כזאת. החוקרת סברה כי ייתכן שחלק מבני הנוער שהשתתפו במחקר אינם מודעים לקיומה של תוכנת סינון בביתם או שלא רצו לחשוף את העובדה שמגבילים אותם. למרות ההסתייגויות האלו, הנחת החוקרת היא שהממצאים אכן משקפים באופן כללי את המצב, ושלרוב לבני הנוער אין בביתם תוכנת סינון – דבר המשפיע, מן הסתם, גם על שיעור החשיפה לאתרים פורנוגרפיים בכוונה ובטעות.²⁵

■ נתונים ישנים יותר, שנאספו במהלך שנת 2006²⁶ במחקר שנערך בישראל בקרב כ-530 ילדים ובני נוער בגילם 9-18, מראים כי קרוב ל-60% מהם נחשפו לתכנים פורנוגרפיים ברשת. כ-57% מן הילדים שנחשפו לפורנוגרפיה דיווחו כי עזבו את האתר שנקלעו אליו בטעות מייד, בלי להסתכל בו (בגיל בית הספר היסודי – 74% מהילדים; כ-75% מהבנות לעומת 37% מהבנים). 27% מהילדים טענו שהציצו באתר ואחר כך עזבו אותו.

■ על פי נתונים של סקר אירופי שפורסם בשנת 2012, שנערך ב-25 מדינות אירופה בקרב יותר מ-25,000 ילדים ובני נוער בגילם 6-19 והוריהם, כ-23% מהילדים ובני הנוער דיווחו כי ב-12 החודשים שקדמו לסקר נחשפו לתכנים בעלי אופי מיני או פורנוגרפי: כ-14% מהנחשפים דיווחו שהחשיפה לחומרים בעלי תוכן מיני או פורנוגרפי התרחשה ברשת; שאר הילדים ובני הנוער שדיווחו על ההיחשפות לחומרים אלה נחשפו להם בטלוויזיה או בסרטי וידיאו. החוקרים הניחו שאי-אפשר לשלול אפשרות שחלק מהילדים שדיווחו על היחשפות לסרטי וידיאו התכוונו לסרטי וידיאו ברשת. כמחצית מהילדים (46%) שדיווחו כי נחשפו לתכנים בעלי אופי מיני או פורנוגרפי ברשת, דיווחו שנחשפו לתכנים אלה במקרה.²⁷

²⁵ שם.

²⁶ דפנה למיש, רבקה ריב"ק ורותם אלוני, "ילדים ישראלים גולשים באינטרנט: מפאניקה מוסרית להורות אחראית", מגמות מו, 1-2 (2009), עמ' 137-163. נתוני מחקר נאספו במהלך אביב-קיץ 2006. המדגם כלל 532 בני 9-18 ו-532 הורים של אותם ילדים ובני נוער (הורה אחד לכל ילד או ילדה) מכל חלקי הארץ (מרמת הגולן ועד דרום הנגב) ומכל צורות היישוב. ממדגם הילדים, 26% למדו בכיתות ג-ו, 30% בכיתות ז-ח' ו-40% בכיתות י-י"ב (אצל 3% הנתון חסר). בנים היו 45% מהמדגם, ובנות – 55%. כ-80% מהמשתתפים במדגם היו יהודים וכ-20% היו מוסלמים, נוצרים דרוזים ובני דתות אחרות. מההורים במדגם, 20% דיווחו על הכנסה מתחת לממוצע ההכנסה במשק, 19% דיווחו על הכנסה ממוצעת, ו-47% דיווחו על הכנסה מעל לממוצע ההכנסה במשק (14% מההורים במדגם סירבו למסור מידע על הכנסתם).

²⁷ Sonia Livingstone, Leslie Haddon, Anke Görzig & Kjartan Ólafsson, [Risks and safety on the internet: the perspective of European children: full findings and policy implications from the EU Kids Online survey of 9-16 year olds and their parents in 25 countries](#), Report, August 2012.

בסקר השתתפו יותר מ-25,000 ילדים שמשמשים באינטרנט וכן השתתפו בו אחד ההורים שלהם; הסקר נערך במקביל ב-25 מדינות אירופיות בסתיו-קיץ 2010.

2.2.2. מאפיינים של הילדים ובני הנוער שנחשפו לתכנים פורנוגרפיים

למרות ההבדלים בשיעורי ההיחשפות של ילדים ובני נוער לתכנים פורנוגרפיים שהוצגו לעיל, במחקרים ובסקרים שנסקרו עלו גם ממצאים דומים בקשר למאפיינים של ילדים ובני נוער הנחשפים לתכנים פורנוגרפיים ברשת:

- בניס מדווחים על ההיחשפות לתכנים פורנוגרפיים יותר מבנות;
- בנות שנחשפו לתכנים פורנוגרפיים דיווחו יותר מבנים שההיחשפות הייתה מקרית;
- עם עלייה בגיל הילדים ובני הנוער ההיחשפות לתכנים פורנוגרפיים מכוונת יותר (חיפוש אקטיבי של התכנים, צפייה בפורנוגרפיה בתדירות מסוימת);
- בגילים צעירים יחסית (עד גיל 12-13) מדובר לרוב על היחשפות שאינה מכוונת, מקרית, במהלך הגלישה באינטרנט (חשיפה לתמונות וסרטונים, חשיפה לפרסומות קופצות, קבלת תכנים פורנוגרפיים בדואר זבל).

להלן הממצאים העולים מן המחקרים שנסקרו:

- על פי נתוני מחקר שנערך בארץ בשנת 2012 בקרב 1,048 תלמידי כיתות ז'-י"א, שיעור ההיחשפות לתכנים פורנוגרפיים היה נמוך משמעותית בקרב בנות לעומת בנים (35% לעומת 75% בהתאמה). כמעט כל הבנות שהשיבו שנחשפו לפורנוגרפיה טענו שנחשפו אליה בטעות (96%).²⁸
- במחקר נוסף שנערך בארץ בשנת 2012 לא נכללו נערות כלל. לטענת עורכת המחקר, המחקר נערך בקרב נערים בלבד בעקבות ממצאי מחקרים קודמים שנערכו בארצות מערביות אחרות, שהראו הבדלים מגדריים מובהקים בהיקף השימוש בחומרים פורנוגרפיים וביחסם של שני המינים לחומרים אלו: נערים נוקטים כלפי תוכני הפורנוגרפיה עמדה חיובית הרבה יותר מנערות, אשר נוטות להביע סלידה גורפת מהם; בניגוד לצריכה התכופה והיזומה של התכנים הפורנוגרפיים על ידי הנערים, שחווים עוררות מינית וגירוי מיני בתגובה לה, רוב הנערות נחשפות לפורנוגרפיה שלא ביוזמתן וללא כוונה תחילה, והיחשפות זו מלווה בתגובות מבוכה, פחד, גועל ואף השפלה.²⁹
- מנתוני מחקר שנערך בארץ בשנת 2006 עלה כי שיעור הבנים שנכנסו לאתר פורנוגרפי, הן בכוונה והן בטעות, גבוהים משיעור הבנות (34% מן הבנים לעומת 7% מן הבנות שנחשפו לתכנים פורנוגרפיים השיבו שנכנסו לאתרים פורנוגרפיים בכוונה); 52% בנים לעומת 45% בנות דיווחו על הכניסה לאתרים אלה בטעות). גם מבחינת גיל הילדים, בקרב ילדים בגיל בית הספר היסודי נמצא ששיעורי ההיחשפות לתכנים פורנוגרפיים, הן בכוונה והן בטעות, נמוכים במידה ניכרת משיעורי ההיחשפות של בני נוער בגיל החטיבה והתיכון (לגבי היחשפות בכוונה: 0%, 19% ו-26% בהתאמה; לגבי היחשפות בטעות: 24%, 49% ו-62%, בהתאמה). לאחר שנחשפו לתכנים פורנוגרפיים ברשת, כ-23% מהבנים "נקטו

²⁸ מור דשן, שיפוט מוסרי של בני-נוער בסביבה הווירטואלית, חיבור לשם קבלת התואר דוקטור לפילוסופיה, המחלקה ללימודי מידע, אוניברסיטת בר אילן, תשע"ב.

²⁹ אביגיל מור, "על הקשר בין פורנוגרפיה, נורמות הגבריות ואלמות מינית", *הד החינוך* פ"ו (2012), עמ' 32-36.

יוזמה" והקליקו (clicking) על קישורים נוספים באתר, ו-13% חזרו לאתר בהזדמנות אחרת, לעומת אחוזים בודדים מקרב הבנות שדיווחו על אותו דפוס התנהגות.³⁰

- על פי נתוני הסקר האירופי שנזכר לעיל, שיעור החשיפה לתכנים פורנוגרפיים עולה עם הגיל ומשתנה גם לפי מין הילד: יותר משליש מבני 15-16 דיווחו על החשיפה לתכנים (36%) לעומת 11% מבני 8-9. בנים בני 13-16 דיווחו על חשיפה יותר מבנות בגילים אלה (24% לעומת 17%).³¹

2.2.3. מודעות ומעורבות הורים

כמעט בכל המחקרים שסקרנו המדגמים כללו ילדים, בני נוער והוריהם. בחלק מהמחקרים נבדקה המודעות של ההורים להרגלי הגלישה של ילדיהם באינטרנט ולסכנות האפשריות שילדיהם עלולים להיתקל בהן ברשת. במחקרים עלה שיש פער ניכר בין הדיווח של הילדים על פעילותם ברשת בכלל ועל ההיחשפות שלהם לתכנים בעלי אופי מיני בפרט ובין הערכת ההורים על היקף הפעילות וההיחשפות של הילדים לתכנים אלה. במחקרים הללו שיעור ההורים שהעריכו שילדיהם נחשפים לתכנים פורנוגרפיים ברשת נמצא נמוך משיעור הילדים שדיווחו שנחשפו לתכנים אלה. עם זאת, במחקר שנערך ב-25 מדינות אירופה עלה שיש מדינות שבהן הפער הזה נמוך למדי, דהיינו, ברמת המודעות ההורית להתנהגותם של ילדים ברשת יש הבדלים בין מדינות שונות. ממצא נוסף שעלה במחקר הוא קשר חיובי בין שיחות שמנהלים הורים עם ילדיהם בנושא מיניות לבין עמדה הפוסלת יחס של ניצול כלפי נשים.

להלן הממצאים העולים ממחקרים שנסקרו:

- כאמור, על פי הנתונים הסקר של איגוד האינטרנט הישראלי משנת 2015, 9% מבני הנוער בני 12-17 אשר השתתפו בסקר דיווחו כי אחת ממטרות השימוש שלהם באינטרנט היא צפייה באתרים פורנוגרפיים, לעומת 0.3% בלבד מההורים שסברו כי ילדיהם צופים בפורנוגרפיה באינטרנט. נתון זה ממחיש את הפער שקיים בין תשובות בני הנוער שמדווחים על צפייה בפורנוגרפיה ובין הערכת ההורים בעניין זה.³²
- נוסיף כי על פי אותו סקר, 19% מבני הנוער שהשתתפו בו דיווחו ששלחו או קיבלו תמונות בעלות תוכן מיני, אלים או גזעני. גם בנתונים אלה בלטו הפערים בין מודעות ההורים לבין הדיווח של ילדיהם על חשיפה לתכנים אלימים ושליחת תמונות עם תוכן מיני או קבלתן: רק 5% מההורים השיבו שהם מודעים לכך שילדיהם נחשפו לתכנים פוגעניים מסוג זה.³³

³⁰ דפנה למיש, רבקה ריב"ק ורותם אלונגי, "ילדים ישראלים גולשים באינטרנט: מפאניקה מוסרית להורות אחראית", מגמות, 1-2 (2009), עמ' 137-163.

³¹ Sonia Livingstone, Leslie Haddon, Anke Görzig & Kjartan Ólafsson, [Risks and safety on the internet: the perspective of European children: full findings and policy implications from the EU Kids Online survey of 9-16 year olds and their parents in 25 countries](#), Report, August 2012.

³² המועצה הלאומית לשלום הילד, המרכז למחקר ופיתוח, ילדים בישראל, שנתון 2016, תרשים ג'6: מטרות השימוש של בני נוער (12-17) בתקשורת דיגיטלית, עמ' 209, ינואר 2017. בני הנוער נשאלו: "אילו מהפעולות הבאות את/ה עושה באינטרנט / בסלולר?" וההורים נשאלו שאלה זהה על ילדיהם.

³³ שם. בני הנוער נשאלו: "בשנה האחרונה, האם נתקלת באחת או יותר מהסיטואציות האלה?" וההורים נשאלו שאלה זהה על ילדיהם.

- גם במחקר ישן יותר, משנת 2006, נמצא כי ההערכות של ההורים היו בדרך כלל מוגבלות ומצומצמות לעומת דיווחי ילדיהם: הילדים וההורים התבקשו לדווח על פעילות באינטרנט באמצעות השאלה: "מה מהדברים הבאים [את/ה] עושה באינטרנט?" **מדיווחי המשתתפים (512 ילדים ו-490 הורים) עלה כי לעומת כ-71% מהילדים שדיווחו שראו תכנים פורנוגרפיים ברשת, רק כ-15% מההורים דיווחו שהם סבורים שילדיהם ראו תכנים כאלה**; כ-31% מהילדים דיווחו שנשלח אליהם חומר מיני, ולעומתם 6% מההורים העריכו שילדיהם קיבלו חומר כזה.³⁴
- במחקר האירופי שמסקנותיו פורסמו ב-2012 נמצאו נתונים שלא היו גורפים לכל המדינות שהשתתפו במחקר. במדינות ליטא, אוסטריה, פורטוגל, בולגריה ורומניה נמצאו פערים גבוהים בין מודעות ההורים לכך שילדיהם חשופים לתכנים בעלי אופי מיני או פורנוגרפי לבין הדיווח של ילדיהם על כך (בין 6% ל-12%). לעומת זאת, במדינות אחרות שהשתתפו בסקר נמצאו פערים מצומצמים יותר בהקשר זה (בין 1% ל-3%-4%) (בין המדינות: נורבגיה, בריטניה, צרפת, הולנד).³⁵ ההבדלים ברמת המודעות של הורים עשויים להיות קשורים לגורמים שונים, ובהם רמת ההסברה והחינוך בתחום.
- במחקר נוסף מ-2012 שבו נבדקו הרגלי צריכת הפורנוגרפיה בקרב 200 נערים נבדק, בין היתר, אם יכולה להיות להורים השפעה ממתנת על עמדות הבנים, באמצעות שיחות בענייני מין ומיניות. על פי עורכת המחקר, שיעור הנערים המדווחים כי הוריהם משוחחים איתם בנושא מין (24.4%) מקביל כמעט לגמרי לשיעור הנערים שהביעו עמדה הפוסלת ניצול מיני של נערות. לטענתה, "כאשר האווירה במשפחה מאפשרת לנערים לשוחח בחופשיות עם הוריהם בנושאי מין, הדבר מקדם יחס נאות ומכבד כלפי נערות, לצד הבנת הפסול שבניצולן המיני והגברת הרגישות למצוקתן". עם זאת, כשלושה-רבעים מבני הנוער במדגם דיווחו שאינם משוחחים עם הוריהם על נושא מין בכלל. על כן, החוקרת טוענת כי את רוב האינפורמציה שלהם בנושא זה מקבלים הנערים מחומרים פורנוגרפיים.³⁶

3. ההשלכות האפשריות של החשיפה לתכנים פורנוגרפיים על ילדים ובני נוער

- בספרות המחקר מצביעים על השפעות שליליות אפשריות של היחשפות ילדים ובני נוער לתכנים בעלי אופי מיני או פורנוגרפי. להלן נציג כמה טענות עיקריות בהקשר זה שעולות מהמחקרים שסקרנו.
- **ילדים שנחשפו לתכנים בעלי אופי מיני או פורנוגרפי מדווחים על תחושות בלבול, בושה, הרגשה שנחשפו למשהו שאסור היה להם להיחשף אליו.**³⁷
- תוצאות המחקר האירופי שבדק התנהגויות של יותר מ-25,000 ילדים ובני נוער בני 6–19 מ-25 מדינות, שהוצג לעיל, מלמדות שכשליש מהילדים שנחשפו לתמונות פורנוגרפיות או בעלות תוכן מיני בזמן

³⁴ דפנה למיש, רבקה ריב"ק ורותם אלוני, "ילדים ישראלים גולשים באינטרנט: מפאניקה מוסרית להורות אחראית", **מגמות** מור, 2-1 (2009), עמ' 137-163.

³⁵ Sonia Livingstone, Leslie Haddon, Anke Görzig & Kjartan Ólafsson, [Risks and safety on the internet: the perspective of European children: full findings and policy implications from the EU Kids Online survey of 9-16 year olds and their parents in 25 countries](#), Report, August 2012.

³⁶ אביגיל מור, "על הקשר בין פורנוגרפיה, נורמות הגבריות ואלימות מינית", **הד החינוך** פו (2012), עמ' 32-36.

³⁷ S. Livingstone at al., [Risks and safety on the internet: the perspective of European children: full findings and policy implications from the EU Kids Online survey of 9-16 year olds and their parents in 25 countries](#), Report, 2012.

הגלישה באינטרנט או במקומות אחרים (טלוויזיה, סרטים) דיווחו שהדבר הטריד אותם – גרם להם להרגיש לא נוח, לחוש לרוגז או לבלבול, להבין שראו משהו שאסור היה להם לראות.³⁸

▪ **היחשפות תכופה וארוכת טווח לתכנים פורנוגרפיים עלולה להוביל לפיתוח השקפה מעוותת על יחסי מין שאינם קשורים לאהבה ולחיבה שביחסים האינטימיים ובכלל לחוסר מעורבות רגשית ביחסים מיניים.**³⁹

בממצאי המחקר שערכה ד"ר אביגיל מור, שמוקד בהרגלי צריכת הפורנוגרפיה והשלכותיה בקרב כ-200 נערים בני 14–18 מרקע סוציו-אקונומי מבוסס (שהוצג לעיל), נמצא קשר הדוק ביותר בין צריכה מוגברת של פורנוגרפיה לבין תפיסה מעוותת של יחסים מיניים וקבלה עקרונית של השימוש המיני בנערות ובנשים. לטענת ד"ר מור, רוב הנערים שצופים בפורנוגרפיה מקבלים מושגים מסולפים לגמרי של מיניות האישה ומיניות האדם, בלי שהם מבינים שמדובר בייצוג שקרי. יתר על כן, מהצפייה בחומרים אלה הם לומדים שמותר – ואף רצוי – להתייחס לגוף האישה כאל חפץ מיני שנועד לשימוש ולעינוג, והדבר עלול להקהות את רגשותם למצבים מיניים בלתי תקינים, כגון ניצול מיני של נערות.⁴⁰

במחקר נמצא שאותו שיעור, בקירוב, של נערים שדיווחו על צריכה נרחבת של פורנוגרפיה, הביעו גם תמיכה ברעיון המין הסדרתי, כלומר של כמה נערים המשתתפים בקיום יחסי מין עם אותה נערה, "תוך גילוי חוסר הבנה מוחלט לגבי הפסול שבדבר".⁴¹ מנגד, השיעור הנמוך של הנערים שגילו רגישות כלשהי למצבה של נערה כזאת היה דומה וכמעט זהה לשיעור הנערים שדיווחו על צריכת פורנוגרפיה מועטה, אם בכלל.

במחקר אחר נטען כי "ככל שצרכן הפורנוגרפיה צעיר יותר כך הוא לומד לראות בילדות, בנערות ובנשים אובייקטים מיניים, ולזהות יחסי מין עם השפלת נשים ועם הפעלת אלימות כלפיהן; ככל שצרכנית הפורנוגרפיה צעירה יותר כך היא מפנימה עמוק יותר את תפקידה כאישה – להיות כלי לסיפוק צרכיו המיניים של הגבר ולהפגין כניעות ואף תשוקה לכאב ולהשפלה".⁴²

נוסף על כך, נטען כי הפורנוגרפיה פוגעת בשוויון בין גברים לנשים, שכן היא משקפת את ההתייחסות לנשים כאל אובייקטים שנוצרו לשימוש של הגבר. על פי טענה זו, היחשפות לסוג זה של מסרים, אשר משפילים ומבזים את האישה, תורמת לעיצובו של השיח המגדרי כ"שיח גזעני ומיזוגיני", ביחוד כאשר תכניה של הפורנוגרפיה העכשווית קיצוניים ואלימים יותר מבעבר. התכנים הפורנוגרפיים חסרי כל שוויון מגדרי הדדי, ובשל כך הם כורכים את המיניות הגברית עם שליטה, השפלה וניצול מיני של נערות ונשים.⁴³

³⁸ S. Livingstone et al., [Risks and safety on the internet: the perspective of European children: full findings and policy implications from the EU Kids Online survey of 9-16 year olds and their parents in 25 countries](#), Report, 2012.

³⁹ Gustavo S. Mesch, "Social Bonds and Internet Pornographic Exposure among Adolescents", *Journal of Adolescence* 32 (2009), pp. 601–618.

במאמר זה טען המחבר כי על פי מחקרים, צעירים הנחשפים לפורנוגרפיה עשויים אף לפתח תמיכה ב"מיתוס האונס" (rape myth), שבו האחריות על אונס מיוחסת לקורבנו.

⁴⁰ אביגיל מור, "על הקשר בין פורנוגרפיה, נורמות הגבריות ואלימות מינית", *הד החינוך* פו (2012), עמ' 32–36.

⁴¹ שם; כ-40% מבני הנוער שדיווחו על צריכה נרחבת של פורנוגרפיה סברו שאין שום דופי בהתנהגות כזאת, 34% נוספים לא היו בטוחים ורק 26% פסלו התנהגות זו מכול וכול.

⁴² עירית נגבי, *המרשתת, מיזוגיניה וחופש הביטוי, משפט וממשל* טו (תשע"ג).

⁴³ שם.

▪ החשיפה לתכנים פורנוגרפיים עלולה להשפיע על הרגלים מיניים ועל האמונה כי חברים (עמיתים – peers) מסביב הם "פעילים מינית", דבר המעלה את הסיכוי של הצעירים להתחיל יחסים מיניים ראשונים בגיל צעיר יותר.⁴⁴

▪ נקודת מבט נוספת בהקשר להשלכות אפשריות של החשיפה לתכנים פורנוגרפיים עלתה במחקרו של פרופ' גוסטבו מש מאוניברסיטת חיפה שהתפרסם ב-2005. מש טען כי בני נוער המשתמשים באינטרנט לצריכת חומרים פורנוגרפיים הם קבוצה ייחודית השונה במאפייניה מבני הנוער המשתמשים באינטרנט לצרכים אחרים, כגון איסוף מידע, בידור ותקשורת. לדעתו קבוצה זו דומה במאפייניה לבני נוער הסובלים מבעיות התנהגות אחרות. רוב בני הנוער המחפשים פורנוגרפיה באינטרנט, הם בני משפחות על בידוד חברתי, על קשיים במשפחתם ועל גישה שלילית כלפי בית הספר. **על פי המחקר של מש, לחשיפה לפורנוגרפיה באינטרנט אין השלכות שליליות על "בני נוער נורמטיביים", אלא היא אחת ההתנהגויות שמאפיינות "בני נוער לא נורמטיביים" שבבעיותיהם יש לטפל בכלים טיפוליים וחינוכיים.**⁴⁵

4. סינון אתרים פוגעניים באינטרנט

כאמור, בעקבות התגברות המודעות להשלכות השליליות האפשריות של הסכנות ברשת, התפתח תחום שלם של אמצעי הגנה מפני החשיפה האמורה, באמצעות רגולציה ציבורית, באמצעות טכנולוגיות ובאמצעות הסברה וחינוך בתחום.

אחד הכלים הטכנולוגיים המאפשרים הגבלת ההיחשפות של ילדים ובני נוער לתכנים פוגעניים בכלל ולתכנים פורנוגרפיים בפרט הוא סינון של אתרים שבהם יש תכנים כאלה על ידי ספקי הגישה לאינטרנט. טכנולוגיות הסינון הן תוכנות המותקנות במחשב או במודם או מופעלות באמצעות אפליקציות בטלפון החכם, והן מאפשרות מניעת גלישה באתרים מוגדרים על פי פרמטרים שונים.

מרכז המחקר והמידע של הכנסת התבקש לבדוק את שיעור הילדים בישראל שמשתמשים כיום באינטרנט מסונן מפני תכנים פוגעניים. במסגרת בדיקתנו פנינו למשרד התקשורת וכן לספקי שירותי גישה לאינטרנט ביתי ולאינטרנט בסלולר: פרטנר, סלקום ישראל ו-013 נטוויז'ן, פלאפון, הוט נט שירותי אינטרנט וגולן טלקום.

פרק זה עוסק בסוגיית סינון אתרים, ובוחר את היקף השימוש באמצעים אלה בהיבט הרגולטורי ובהיבט היישומי. תחילה מוצגת הסדרת תחום סינון האתרים. בהמשך מוצג מידע בנושא סינון אתרים שהתקבל מספקי שירותי הגישה לאינטרנט שפורטו לעיל, פרט לחברת גולן טלקום שטענה כי אין בידיה נתונים מהסוג שביקשנו.⁴⁶

⁴⁴ Gustavo S. Mesch, Social bonds and Internet pornographic exposure among adolescents, Journal of Adolescence 32 (2009) 601-618.

⁴⁵ Gustavo S. Mesch, "Youth Pornographic Consumption: How Similar and Different are from Other Internet Users", An Oxford Internet Institute Conference, September 2005.

⁴⁶ אורן מוסט, נשיא גולן טלקום בע"מ, דוא"ל, 12 בפברואר 2017.

4.1. הסדרת תחום סינון אתרים ויעילותה

מאז סוף שנות ה-90 של המאה הקודמת הונחו על שולחן הכנסת הצעות חוק ובהן יוזמות לצמצום חשיפת קטינים לתכנים מזיקים באינטרנט, בכמה מסלולים: באמצעות ספקי התוכן – הגבלת כניסה לאתרים שיש בהם תכנים פוגעניים; באמצעות ספקי השירות – הטלת חובה למחוק תכנים פוגעניים; באמצעות ספקי הגישה – הגבלת גישתם של קטינים לאתרי אינטרנט למבוגרים; ובכל הקשור לצרכני הקצה – חיוב מוסדות ציבור ומוסדות חינוך להתקין מסנני תוכן במחשבים שבאחריותם.⁴⁷

בשנת 2011 תוקן חוק התקשורת (בזק ושידורים), התשמ"ב-1982 (להלן גם: חוק התקשורת, החוק), ונוסף לו סעיף בדבר אתרים ותכנים פוגעניים באינטרנט⁴⁸ ובדבר יידוע לקוחות על אפשרות ההגנה מפניהם.

בסעיף 4ט לחוק התקשורת נקבע כי על ספק גישה לאינטרנט⁴⁹ ליידע את מנויו בדבר אתרים פוגעניים ותכנים פוגעניים באינטרנט ועל אפשרויות ההגנה מפניהם, לרבות אמצעים טכנולוגיים המיועדים לסינון אתרים או תכנים כאמור, ובדבר סכנות נוספות הנשקפות מהשימוש באינטרנט והגנות אפשריות מפניהן.

על פי החוק, **ספק גישה לאינטרנט יידע את מנויו בכל הדרכים שלהלן:**

1. ישלח בדואר עלון מידע מודפס למנוי במועד ההתקשרות בהסכם לקבלת שירות גישה לאינטרנט ובמועד חידושה, וכן אחת לשנה לפחות במהלך תקופת ההסכם;
2. יפרסם את המידע באתר האינטרנט שלו;
3. יציין את המידע בהסכם שנחתם עם המנוי;
4. ימסור את המידע למנוי על ידי נציג שירות הלקוחות.

החוק קובע כי "ספק גישה לאינטרנט⁵⁰ יציע למנויו בדרך שקבע השר בתקנות או ברישיון, **ויספק למנוי שביקש זאת שירות יעיל לסינון של אתרים פוגעניים ותכנים פוגעניים באינטרנט** בשים לב למקובל בתחום; בעד שירות סינון הניתן לפי סעיף קטן זה **לא יגבה ספק גישה לאינטרנט מהמנוי תשלום נוסף על התשלום שהוא גובה ממנו בעד שירות הגישה לאינטרנט**" (ההדגשות אינן במקור).⁵¹

⁴⁷ אתי וייסבלאי, הגנה על קטינים מפני תכנים מזיקים באינטרנט, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, אוקטובר 2006.

⁴⁸ סעיף 4ט לחוק התקשורת (בזק ושידורים), התשמ"ב-1982. להלן ציטוט מסעיף זה:

"**אתר פוגעני** – אתר באינטרנט שעיקרו תוכן פוגעני; "תוכן פוגעני" – כל אחד מאלה:

- (1) הצגת חומר תועבה כמשמעותו בחוק העונשין, ובכלל זה –
  - (א) הצגת יחסי מין שיש בהם אלימות, התעללות, ביזוי, השפלה או ניצול;
  - (ב) הצגת יחסי מין עם קטין או עם אדם הנחזה לקטין;
  - (ג) הצגת אדם או איבר מאיבריו כחפץ זמין לשימוש מיני; והכל כשאינו בתוכן המוצג ערך אמנותי, מדעי, חדשותי, חינוכי או הסברתי המצדיק, בנסיבות העניין, את הצגתו;
- (2) הסתה גזענית או לאומנית;
- (3) הימורים;
- (4) משחקים הכוללים מעשי אלימות.

⁴⁹ על פי סעיף 4ט לחוק התקשורת (בזק ושידורים), התשמ"ב-1982, "ספק גישה לאינטרנט" הוא מי שקיבל רישיון לפי חוק זה או מי שפועל מכוח היתר כללי שלפיו הנותן שירות גישה לאינטרנט, לרבות בעל רישיון כללי למתן שירותי רדיו טלפון נייד ובעל רישיון רדיו טלפון נייד ברשת אחרת, הנותנים שירות כאמור באמצעות ציוד קצה נייד.

⁵⁰ שם.

⁵¹ סעיף 4ט(ד) לחוק התקשורת (בזק ושידורים), התשמ"ב-1982.

על פי חוק התקשורת, שר התקשורת יקבע הוראות ליישום החוק בתקנות או ברישיון ספק גישה לאינטרנט. ממשרד התקשורת נמסר כי לא הותקנו תקנות בנושא אלא הוכנס תיקון לרישיונות ספקי האינטרנט.

יצוין כי הוראות חוק התקשורת (בזק ושידורים), התשמ"ב-1982, מחייבות כל גוף שמספק שירותי גישה לאינטרנט להחזיק ברישיון מטעם משרד התקשורת. גופים המספקים שירותי גישה לאינטרנט פועלים במסגרת רישיון שמנפיק משרד התקשורת.

ברישיון למתן שירותי אינטרנט של חברה שמספקת שירותי גישה לאינטרנט מוגדרות דרכים למתן שירות סינון אתרים פוגעניים ללקוחות, כפי שהוגדרו בהוראות החוק, בסעיף 4ט, כאמור. **נראה כי הוראות הרישיון אינן מרחיבות את הוראות החוק בעניין זה.**⁵²

מאז חוקק חוק התקשורת בדבר אתרים ותכנים פוגעניים הונחו על שולחן הכנסת כמה הצעות חוק ובהן הוצע לקבוע חובה לספק לכל המנויים, ולא רק למנויים שמבקשים זאת, שירות יעיל לסינון אתרים או תכנים שהוגדרו כפוגעניים.⁵³ על שולחן הכנסת ה-20 הונחו הצעות חוק דומות אחדות, ובהן הצעה של חברת הכנסת שולי מועלם-רפאלי וקבוצת חברי הכנסת⁵⁴ לתיקון חוק התקשורת בדבר סינון אתרים פוגעניים.

בנוסח המקורי של הצעת החוק הוצע לקבוע חובת אספקת שירות לסינון אתרים ותכנים פוגעניים לכל המנויים, כברירת מחדל (כלומר מבלי שהם ביקשו לקבל שירות זה), ואפשר יהיה לפנות ולבקש את הפסקת הסינון. במהלך הדיונים על ההצעה הוחלט לערוך שינוי בנוסח ההצעה כך שלא תכלול חובת אספקה של שירותי סינון, אך תכלול הרחבה של חובת היידוע על אפשרויות סינון אתרים ותכנים פוגעניים באמצעי יידוע נוספים לאמצעים הקיימים כיום בהוראות החוק: שליחת הודעה למנויים גם באמצעות מסרון (SMS) והודעת דואר אלקטרוני, כדי להעלות את המודעות בקרב המנויים בדבר אתרים ותכנים פוגעניים באינטרנט וכן בדבר אפשרויות ההגנה מפניהם. ההצעה הועברה לוועדת הכלכלה להכנה לקריאה ראשונה ודיון ראשון בעניינה אף התקיים בוועדה.

הצעה נוספת לתיקון חוק התקשורת בדבר סינון אתרי הימורים ותכנים המציגים דברי תועבה באינטרנט, של חבר הכנסת מכלוף מיקי זוהר וקבוצת חברי הכנסת,⁵⁵ טרם נדונה במליאה בדיון מוקדם. הצעות חוק דומות הונחו גם על שולחן הכנסת ה-18 והכנסת ה-19.⁵⁶ הצעות אלו לא קודמו ולא הפכו לחקיקה.

בכל הקשור לפיקוח על יישום הוראות חוק התקשורת בדבר אתרים ותכנים פוגעניים באינטרנט – לדברי משרד התקשורת, הוראות החוק והרישיון בנושא זה נאכפות על ידי אגף פיקוח ואכיפה (להלן גם: האגף) של המשרד.⁵⁷ פעולות הפיקוח של האגף נערכת בקרב חברות בעלות רישיון לאספקת שירותי גישה

⁵² [דוגמה לרישיון מיוחד למתן שירותי אינטרנט](#), הנוסח לדוגמת רישיון נכון ל-27 במאי 2013.

⁵³ הצעת חוק התקשורת (בזק ושידורים) (תיקון – חובת סינון אתרים פוגעניים), התשע"ו-2016, דברי ההסבר.

⁵⁴ הצעת חוק פ/2522/20: הצעת חוק התקשורת (בזק ושידורים) (תיקון – חובת סינון אתרים פוגעניים), התשע"ו – 2016.

⁵⁵ הצעת חוק התקשורת (בזק ושידורים)(תיקון – סינון אתרי הימורים ותכנים המציגים דברי תועבה באינטרנט), התשע"ו – 2016.

⁵⁶ הצעת חוק של חברת הכנסת ליה שמטוב פ/4457/18; הצעת חוק של חברי הכנסת אמנון כהן ואברהם מיכאלי, פ/1111/9; ההצעה הוסרה מסדר-היום ביום י"א בתמוז התשע"ג (19 ביוני 2013); הצעת חוק של חברת הכנסת אורלי לוי אבקסיס וקבוצת חברי הכנסת, פ/1733/19. המקור: הצעת חוק פ/2522/20: הצעת חוק התקשורת (בזק ושידורים) (תיקון – חובת סינון אתרים פוגעניים), התשע"ו – 2016, דברי ההסבר.

⁵⁷ מאיר בן-בסט, מנהל תחום בכיר פיקוח צרכני, משרד התקשורת, מכתב, 22 בפברואר 2017.

לאינטרנט. המשרד רשאי להטיל עיצום כספי על החברות החורגות מהוראות החוק.⁵⁸ בעת קביעת סכום העיצום הכספי, גורמי המשרד מביאים בחשבון את נסיבות ההפרה, משך ההפרה, היקף הנזק מההפרה, שיעור המנויים שנחשף לפגיעה עקב ההפרה, הפרות קודמות של החברה (אם היו), פעולות של המפר בעקבות גילוי ההפרה, נסיבות נוספות ושקולים אחרים.⁵⁹

ממשרד התקשורת נמסר מידע על ארבעה מקרים שבהם הוטלו עיצומים כספיים על חברות בגין הפרת הוראות החוק בנושא סינון אתרים ותכנים פוגעניים באינטרנט בשנים 2013–2014. המשרד מסר כי נוסף על פעולות הפיקוח שנעשו, יש תהליכי פיקוח נוספים מול חמשת המפעילים הסלולריים הגדולים. המשרד לא מסר מידע נוסף בעניין זה.⁶⁰

נוסיף כי בעלי רישיון מחויבים בהוראות הרישיון להגיש דוחות לפי דרישת המנהל הכללי של משרד התקשורת (או מי שהוסמך על ידו לעניין רישיון זה כגון מפקח או נציג המשרד), במתכונת ובמועדים שנקבעו ברישיון. בדיווח יפורטו, בין היתר, שירותים הניתנים בהתאם לרישיון או פעולות המבוצעות על פיו, כולל מספר מקבלי השירות בכל סוג שירות הניתן על ידו.⁶¹ **בהוראות הרישיון בעניין זה לא מצוינים במפורש סוגי שירותים מסוימים שיש לדווח עליהם, ומכאן שלא ברור אם בעלי הרישיון מחויבים לדווח למשרד על מספר המנויים אשר ביקשו שירות סינון אתרים.**

נציין כי בסיכום דיון שנערך בוועדת הכלכלה של הכנסת בתחילת פברואר 2017 (לצורך הכנה לקריאה ראשונה של הצעת החוק שצוינה לעיל), ביקש יו"ר הוועדה חה"כ איתן כבל מנציגי הממשלה להגיש לוועדה נתונים על הכלים הקיימים כיום בתחום סינון אתרים ותכנים פוגעניים ונתונים על השימוש בהם, וכן על הרגולציה של משרד התקשורת בתחום.⁶²

בעניין הערכת יעילותה של הרגולציה הקיימת כיום בתחום סינון אתרים, לדעת חלק מגורמי מקצוע הפועלים בתחום האינטרנט, הוראות חוק התקשורת בדבר סינון אתרים ותכנים פוגעניים באינטרנט חשובות, שכן הן מגבירות את מודעות הציבור לאפשרויות בתחום סינון אתרים ואספקה של אינטרנט בטוח, ומאפשרות לו לקבל אמצעי הגנה מפני תכנים פוגעניים באינטרנט בחינם. עם זאת, יש הטוענים כי ההסדרה אינה יעילה דיה: בחוק וברישיון לא נקבעו קריטריונים לסינון, לא הוסבר באיזו דרך להתקין תוכנות סינון – למשל, האם להתקין אותן במחשב או בנתב (router), או האם להתקין תוכנת סינון אחת

⁵⁸ בסעיף 2א37 לחוק התקשורת (בזק ושידורים), התשמ"ב-1982, נקבע: (א) הפר בעל רישיון הוראה מההוראות לפי חוק זה החלה עליו, כמפורט בתוספת, רשאי המנהל להטיל עליו עיצום כספי לפי הוראות סימן זה, בסכום כמפורט להלן, לפי העניין, ובלבד שהסכום האמור לא יעלה על הסכום האמור בסעיף 5א37:

- (1) בשל הפרת הוראה כמפורט בחלק א' של התוספת – עד 12.5% מהסכום הבסיסי;
- (2) בשל הפרת הוראה כמפורט בחלק ב' של התוספת – עד 25% מהסכום הבסיסי;
- (3) בשל הפרת הוראה כמפורט בחלק ג' של התוספת – עד 50% מהסכום הבסיסי;
- (4) בשל הפרת הוראה כמפורט בחלק ד' של התוספת – עד גובה הסכום הבסיסי.

סעיף 4ט נמצא בחלק א' של התוספת.

⁵⁹ דוגמאות להודעות בדבר הטלת עיצום כספי על כמה חברות המספקות – על פי רישיון של משרד התקשורת – שירותי גישה לאינטרנט, בגין הפרת הוראות בנושא אתרים ותכנים פוגעניים באינטרנט, נתקבלו ממאיר בן-בסט, מנהל תחום בכיר פיקוח צרכני, משרד התקשורת, 22 בפברואר 2017. בדוגמאות הללו, סכומי העיצומים הכספיים שהוטלו על החברות נעים בין כמה עשרות אלפי שקלים (אם היקף הפעילות של החברה קטן יחסית) לכמה מאות אלפי שקלים (אם היקף הפעילות גדול יותר). החישוב נעשה, כאמור, על פי סעיף 2א37 לחוק התקשורת.

⁶⁰ מאיר בן-בסט, מנהל תחום בכיר פיקוח צרכני, משרד התקשורת, מכתב, 22 בפברואר 2017.

⁶¹ [דוגמה לרישיון מיוחד למתן שירותי אינטרנט](#), הנוסח לדוגמת רישיון נכון ל-27 במאי 2013.

⁶² ישיבת ועדת הכלכלה בנושא: הצעת חוק התקשורת (בזק ושידורים) (תיקון – חובת סינון אתרים פוגעניים), התשע"ו-2016 (2522/20/פ) של חה"כ שולי מועלם-רפאלי ואחרים, 7 בפברואר 2017.

בכל המחשבים בבית הלקוח בחינם או רק באחד מהם.⁶³ כמו כן, נשמעו טענות כי הן בחוק והן ברישיון חסרה הגדרה של "שירות יעיל" לסינון אתרים פוגעניים.⁶⁴

מנגד, מפרטנר נמסר כי תוכנות הסינון לבדן אינן הפתרון וכי ישנה חשיבות רבה למעורבות ההורים ולגורמי חינוך בהגברת המודעות לסכנות ברשת. בפרטנר מציינים כי היענות הציבור לשירות סינון אתרים החינמי נמוכה בעקביות (ראו הרחבה בעניין זה בסעיף 4.3. להלן), על אף קיום חובות היידוע על פי הוראות החוק. לדעת אנשי פרטנר, "סינון אתרים אינו האמצעי המתאים כלל להתמודדות עם הסכנות העיקריות ברשת האינטרנט וראוי כי רשויות המדינה יתמקדו בקידום פתרונות אחרים לגלישה בטוחה ברשת, על פני חקיקה המעודדת את הרחבת השימוש בשירותי סינון אתרים ותכנים".⁶⁵

4.2. אפשרויות סינון אתרים

כאמור, אפשר כיום לסנן אתרים ותכנים פוגעניים בדרכים מגוונות, הן באמצעות תוכנות סינון שאפשר להתקין במחשב או במודם והן באמצעות אפליקציות סינון לטלפונים ניידים. אפשרויות סינון אלו זמינות הן בחברות המספקות שירותי גישה לאינטרנט והן ברשת, בהורדה בחינם או בתשלום.

מתשובתן של ספקיות גישה לאינטרנט שאליהן פנינו בנושא זה עולה כי לדבריהן הן פועלות על פי הוראות חוק התקשורת ונוהגות לייצע את המנויים בדבר תכנים פוגעניים באינטרנט והסכנות הטמונות בהם, להציע למנויים אפשרויות סינון אתרים ותכנים פוגעניים בחינם ולתקין תוכנות ואפליקציות סינון בהתאם לבקשת המנויים.

בחברות שנסקרות במסמך זה, מעבר לאפשרויות הסינון שניתנות למנויים חינם (על פי הוראות חוק התקשורת, כאמור), יש אפשרויות סינון נוספות, רחבות יותר, שהחברות מספקות בתשלום. בשירותים **בתשלום נכללות אפשרויות סינון מתקדמות, בהתאמה אישית**. חלק מהחברות מסרו כי שירות בתשלום מאפשר רמת ההגנה רחבה יותר ורב-שכבתית, ויש בו כמה תכונות הנוספות על שירותי סינון שניתנים בחינם.⁶⁶ למסלולי סינון שניתנים בתשלום יש רמות שונות של הגנה, והם מאפשרים ניהול של שירות הסינון על ידי הלקוח עצמו, ניהול זמן גלישה ברשת, הנפקת דוחות בקרה⁶⁷ ואמצעי הגנה נוספים, אשר אינם ניתנים במסלול סינון חינמי.

אשר ליעילות סינון האתרים והתכנים הפוגעניים באינטרנט, נוכח קיומו של מגוון כמעט אין-סופי של תכנים ברשת, שפות רבות, פלטפורמות שונות להפעלת אתרים במדינות שונות ועוד, החסימה של התכנים הפוגעניים באמצעות תוכנות סינון אינה מוחלטת ואינה מבטיחה הגנה מלאה מפני תכנים מזיקים. אנשי מקצוע מציינים כי לעיתים אף נוצר מצב הפוך: הסינון מסנן תכנים "נורמטיביים" ובו-בזמן אינו חוסם

⁶³ מי-טל גרייבר-שורץ, סמנכ"לית קשרי קהילה ורגולציה, איגוד האינטרנט הישראלי, שיחת טלפון, 1 במרס 2017.

⁶⁴ יונה פרסבורגר, מנכ"ל עמותת נתיבי רשת – מוגנות ילדים בסביבה דיגיטלית, שיחת טלפון, 9 בפברואר 2017; מי-טל גרייבר-שורץ, סמנכ"לית קשרי קהילה ורגולציה, איגוד האינטרנט הישראלי, שיחת טלפון, 1 במרס 2017; ראו גם בישיבת ועדת הכלכלה בנושא: הצעת חוק התקשורת (בזק ושידורים) (תיקון – חובת סינון אתרים פוגעניים), התשע"ו-2016 (פ/2522/20) של חה"כ שולי מועלם-רפאלי ואחרים, 7 בפברואר 2017.

⁶⁵ נורית מייק, אגף רגולציה, פרטנר, מכתב, 26 בפברואר 2017.

⁶⁶ שם.

⁶⁷ ניר יוגב, מנהל מחלקת קשרי ממשל, סלקום ו-013 נטוויזן, מכתב, 22 בפברואר 2017.

תכנים פוגעניים. לעיתים יש חסימות שמותקנות במחשבי בית או במוסד לימודי אשר אינן יעילות בגלישה מחוץ למסגרות אלה, ברשת האלחוטית (wi-fi).⁶⁸

בפניות של מרכז המחקר והמידע של הכנסת למשרד התקשורת נשאל המשרד כיצד נבדקת יעילותו של שירות סינון אתרים פוגעניים וכיצד פועל המשרד בעקבות בדיקות אלו. מהמשרד נמסר כי יעילות הסינון של אתרים ותכנים פוגעניים באינטרנט נמצאת בתהליך פיקוח על ידי תחום פיקוח טכנולוגי באגף פיקוח ואכיפה של המשרד.⁶⁹ גורמי המשרד לא פירטו את אופן הבדיקות ואת פעילות המשרד בעקבות בדיקות אלו.

שאלה דומה הופנתה גם אל ספקיות הגישה לאינטרנט. מחברת סלקום נמסר כי החברה אינה עוסקת בפיתוח של תוכנות או אמצעי סינון אלא נסמכת בעניין זה על הספקים, שאת פתרונות הסינון שלהם היא מיישמת ברשת. החברה דואגת שפתרונות הסינון שהיא מציעה ללקוחות יהיו עדכניים, וכך מבטיחה את יעילותם.⁷⁰ מהוט נט נמסר כי בכל הקשור ליעילות שירות סינון אתרים ותכנים פוגעניים, החברה מסתמכת על תוצאות בדיקות סטטיסטיות שגורמים חיצוניים עורכים בעבורה.⁷¹

בהקשר זה נציין כי נציג עמותת "נתיבי רשת", העוסקת בהתמודדות בריאה עם העולם הווירטואלי, טען לאחרונה בדיון של ועדת הכלכלה של הכנסת שנזכר לעיל,⁷² כי פתרונות הסינון המסופקים כיום על ידי חברות ספקיות שירותי גישה לאינטרנט אינם יעילים ואינם מאפשרים הגנה ראויה מפני אתרים ותכנים פוגעניים ברשת. בדוח בנושא סינון תכנים באינטרנט ויעילותו שהגישה העמותה בשנת 2016 – בין היתר, למשרד התקשורת – מתחה העמותה ביקורת על האיכות הירודה של אמצעי הסינון הניתנים למנויים בחינם, במסגרת חוק התקשורת, ובפרט ציינה כי לעיתים הסינון מוגבל להתקנה על מחשב אחד בלבד ולא מאפשר סינון בכלל סוגי המכשירים בבית הגולשים. כמו כן, נמצא כי בחלק מהחברות לא ניתנת תמיכה טכנית עבור סינון חנימלי. מהדוח עלה גם כי בגלישה באמצעות טלפונים חכמים המצב חמור עוד יותר מכיוון שאין מענה לגלישה דרך רשת אלחוטית שאינה בבית הלקוח.⁷³

4.3. נתונים על המשתמשים באמצעים לסינון אתרים ותכנים פוגעניים

כדי לבדוק את שיעור הילדים המשתמשים במחשבים ובטלפונים ניידים שהותקנו בהם תוכנות לסינון אתרים ותכנים פוגעניים באינטרנט, פנינו, כאמור, למשרד התקשורת ולכמה חברות המספקות כיום שירותי גישה לאינטרנט (למחשבים וטלפונים ניידים).

ממשרד התקשורת נמסר כי אין למשרד נתונים עדכניים על מספר המשתמשים בשירותי הסינון ועל השינויים שחלו בנתון זה מאז כניסת החוק לתוקף.⁷⁴ נתונים שאסף המשרד על שימוש בתוכנות סינון בשנת 2014, במסגרת סקר שנערך לקראת השקת קמפיין הקורא להורים להגן על ילדיהם מפני חשיפה

⁶⁸ יונה פרסבורגר, מנכ"ל עמותת נתיבי רשת – מוגנות ילדים בסביבה דיגיטלית, שיחת טלפון, 9 בפברואר 2017; מי-טל גרייבר-שורץ, סמנכ"לית קשרי קהילה ורגולציה, איגוד האינטרנט הישראלי, שיחת טלפון, 1 במרס 2017.

⁶⁹ מאיר בן-בסט, מנהל תחום בכיר פיקוח צרכני, משרד התקשורת, מכתב, 22 בפברואר 2017.

⁷⁰ ניר יוגב, מנהל מחלקת קשרי ממשל, סלקום ו-013 נטוויזן, מכתב, 22 בפברואר 2017.

⁷¹ אביבה ליבוביץ-וינשל, הוט-נט שירותי אינטרנט בע"מ, מכתב, 23 בפברואר 2017.

⁷² ועדת הכלכלה, **דיון בנושא: הצעת חוק התקשורת (בזק ושירותים) (תיקון - חובת סינון אתרים פוגעניים)**, התשע"ו-2016, 7 בפברואר 2017.

⁷³ נתיבי רשת: סינון תכנים באינטרנט ויעילותו, מחקר על הסינון להגנה על ילדים בישראל כולל השוואה בין אמצעי הסינון הניתנים על ידי ספקיות האינטרנט, תשע"ו, יולי 2016. הדוח נשלח באמצעות דוא"ל, על ידי יונה פרסבורגר, מנכ"ל העמותה "נתיבי רשת", 5 במרס 2017.

⁷⁴ מאיר בן-בסט, מנהל תחום בכיר פיקוח צרכני, משרד התקשורת, מכתב, 22 בפברואר 2017.

לתכנים פוגעניים באינטרנט, העלו כי ב-22% מהבתים הותקנה תוכנה לסינון תכנים פוגעניים, בשעה ש-92% מן ההורים דיווחו כי הם מודעים לקיומן של תוכנות הסינון.⁷⁵

מהחברות נמסר כי החברות מתקשרות בעסקאות רק עם מנויים בגירים ולא עם קטינים, ולכן אין להן נתונים מדויקים על הקטינים שבעבורם הבגירים רוכשים מכשירים (טלפונים ניידים, מכשירי לוח או מחשבים) ועל היקף השימוש של קטינים באינטרנט בכלל ובאינטרנט מסווג בפרט. עם זאת, ברור וידוע לכול שיש מנויים בגירים שרוכשים מכשירים ומינויי גלישה באינטרנט בעבור ילדיהם.

להלן יוצגו נתונים על מספר המנויים שפנו אל החברות בבקשה לקבל שירותי סינון אתרים, חינם או בתשלום, כפי שהתקבלו מהחברות שהשיבו על פנייתנו. יצוין כי לא התקבלו נתונים אחידים ומלאים מכל החברות שאליהן פנינו, בחלק מהמקרים בשל אי-הסכמה של החברות הפרטיות לפרסם נתונים ומידע מסוג זה.

מהסיבות שהוצגו לעיל ומסיבות נוספות שיוצגו להלן, אין באפשרותנו להציג תמונה מלאה ומפורטת של השימוש של ילדים ובני נוער, ושל משפחות בכלל, באינטרנט מסווג או מוגן, דהיינו תוך הפעלת שירותי סינון אתרים ותכנים פוגעניים. עם זאת, מהנתונים שהתקבלו עולה ששיעור המנויים שמתמשים בסינון בסיסי של אתרים ותכנים פוגעניים באינטרנט, הניתן היום למנויים חינם על פי הוראות חוק התקשורת, ולצידו – בשירותי סינון שניתנים בתשלום ומסופקים על ידי חברות המספקות שירותי גישה לאינטרנט, הוא נמוך מאוד – בין 0.1% ל-1.5% מכלל המנויים של החברות שמסרו את המידע שבנדון.

טבלה 2: המנויים שמתמשים בשירותי סינון אתרים ותכנים פוגעניים באינטרנט שמסופק על ידי חברות המספקות שירותי גישה לאינטרנט			
שם החברה	מספר המנויים שביקשו סינון תכנים פוגעניים ומשתמשים בו	שיעור המנויים שביקשו סינון תכנים פוגעניים ומשתמשים בו בכלל המנויים בחברה	הערות
הוט-נט שירותי אינטרנט בע"מ ⁷⁶	כמה אלפי משתמשים	כ-1.5%	מכלל לקוחות החברה (פרטיים ועסקיים)
סלקום ישראל בע"מ ו-013 נטוויז'ן בע"מ ⁷⁷	לא נמסר מידע	שיעור זניח יחסית של משתמשים, להגדרת החברה, הן בסינון שניתן חינם והן בסינון שניתן בתשלום	מחברה כ-2.8 מיליון מנויי סלולר וכ-685,000 מנויי אינטרנט. ⁷⁸

⁷⁵ הודעה לתקשורת, משרד התקשורת, 17 בפברואר 2014; נתקבלה ממאיר בן-בסט, מנהל תחום בכיר פיקוח צרכני, משרד התקשורת, מכתב, 22 בפברואר 2017.

⁷⁶ אביבה ליבוביץ-וינשל, הוט-נט שירותי אינטרנט בע"מ, מכתב, 23 בפברואר 2017.

⁷⁷ ניר יוגב, מנהל מחלקת קשרי ממשל, סלקום ו-013 נטוויז'ן, מכתב, 22 בפברואר 2017.

⁷⁸ שם; הנתונים נכונים לרבעון השלישי של שנת 2016; מהחברה נמסר כי "חברת סלקום הינה חברה ציבורית המחויבת בכללים של הרשות לניירות ערך אודות פרסום מידע לציבור. הנתון המבוקש אינו פומבי ולכן אנו מנועים מלספקו".

טבלה 2: המשך			
שם החברה	מספר המנויים שביקשו סינון תכנים פוגעניים ומשתמשים בו	שיעור המנויים שביקשו סינון תכנים פוגעניים ומשתמשים בו מכלל המנויים בחברה	הערות
פלאפון תקשורת בע"מ ⁷⁹	23,900 מנויים רשומים לשירות בקרת הורים	כ-1%	<ul style="list-style-type: none"> ▪ מתוך כ-2.4 מיליון מנויים הרשומים בחברה; ▪ השירות ניתן חינם; ▪ 95% מהמנויים הרשומים לשירות סינון אתרים עושים זאת לצורך שימוש במכשיר סלולר. 5% נוספים רשומים לצורך שימוש בטאבלטים, מחשבים, מחשבים ניידים ונתבים (ראוטרס); ▪ השירות הושק ב-2011. קצב ההצטרפות בשנה הראשונה היה 40 מנויים בחודש; בשנתיים האחרונות קצב ההצטרפות הוא כ-480 מנויים בחודש; משנת 2017 חל גידול ניכר במספר המצטרפים החדשים, ומהחודשיים הראשונים של השנה הזו מספרם הוא כ-1,270 איש.⁸⁰
קבוצת פרטנר ⁸¹	2,995 מנויים משתמשים בשירות סינון ללא תשלום; 6,620 מנויים נוספים משתמשים בשירות סינון בתשלום.	כ-0.1% משתמשים בסינון ללא תשלום; כ-0.2% משתמשים בסינון בתשלום.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ מספר מנויי הרט"ן ומנויי הגישה לאינטרנט – פרטיים ועסקיים – של קבוצת פרטנר הוא כ-3.1 מיליון.

נוסיף כי כיום יש פתרון נוסף לסינון תכנים פוגעניים: אספקת שירותי גלישה באינטרנט מסונן, דהיינו, אין מדובר בהתקנה של תוכנות סינון הפועלות בעת ההתחברות לספק אינטרנט אלא מלכתחילה נעשית התחברות לאינטרנט מסונן. חברת רימון היא ספקית שירותי גישה לאינטרנט מסונן כאמור; לדברי נציג חברה זו, החברה מפעילה מערכות טכנולוגיות לזיהוי וסינון בזמן אמת של תוכני וידאו, תמונות וטקסט, כדי לצמצם חשיפה לתכנים פורנוגרפיים ואלים קשה. נוסף על כך, יש רמות סינון גבוהות יותר לדרגות שונות של צניעות המתאימות לציבור הדתי על גווניו. החברה לא מסרה נתונים על מספר לקוחותיה, ורק ציינה כי רוב הלקוחות כיום שייכים לציבור הדתי.⁸²

כמו כן, ישנם מנויים המשתמשים בטלפון נייד אשר אינו מאפשר גלישה באינטרנט, הידוע בשם "טלפון כשר"; גם לגבי שיעור מנויים אלו אין בידנו נתונים בשלב זה.

לעניין הנתונים החלקיים שהתקבלו מהחברות נוסף כי יש כיום בשוק פתרונות רבים, מגוונים וזמינים לסינון אתרים ותכנים פוגעניים שהמשתמשים באינטרנט יכולים להתקנם בעצמם, דרך הרשת או באמצעות אפליקציה, חינם או בתשלום ובהתאם לצרכים האישיים שלהם. לגופים המעורבים בתחום אין מידע על תופעה זו. לפיכך, יש לתת את הדעת על כך ששיעור המשתמשים בפתרונות סינון מסוגים שונים, שאינם ניתנים באמצעות ספקיות הגישה לאינטרנט, עשוי להיות גבוה מזה המוצג לעיל.

⁷⁹ סיגל ברננקו, הלשכה המשפטית, פלאפון תקשורת בע"מ, מכתב, 26 בפברואר 2017.
⁸⁰ שם; בדצמבר 2016 החברה השיקה שירות "פלאפון CYBER", שבאמצעותו ניתן כיום שירות בקרת הורים. אפשר להתחבר עצמאית לשירות, באמצעות פורטל ייעודי ובאמצעות אפליקציה בטלפון חכם.

⁸¹ נורית מייק, אגף רגולציה, פרטנר, מכתב, 26 בפברואר 2017. הנתון על מספר המנויים הוא מיום 31 בדצמבר 2016.

⁸² גיל גבריאלי, סמנכ"ל שיווק, שיחת טלפון, 26 בפברואר 2017.

